

El teleciutadà pren el poder

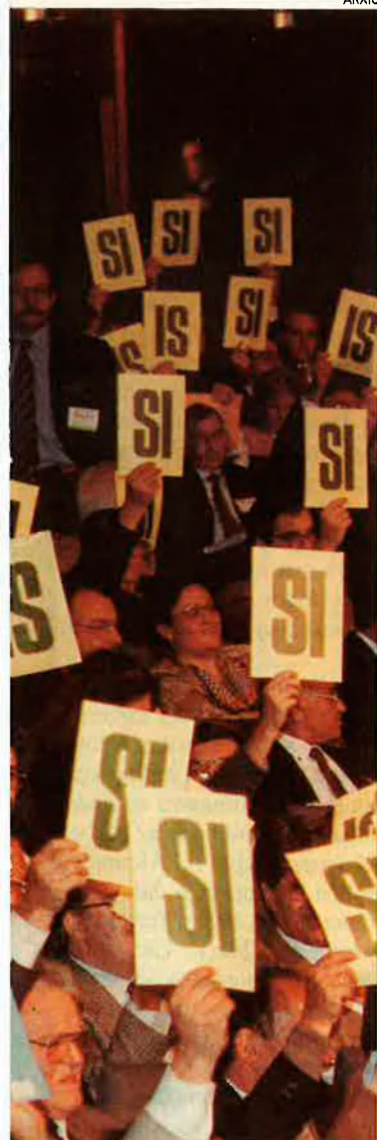
Al món occidental, la participació directa dels ciutadans en la presa de decisions anirà a més. Brian Beedham, director entre 1964 i 1989 i actual director adjunt de *The Economist*, creu que aquesta nova democràcia s'imposarà.

pràctica les idees democràtiques.
Tothom coincideix en el fet que el col·lapse

A nivell polític, un dels conceptes que probablement canviarà al llarg del proper segle és el de "democràcia". Concretament, jo preveig un canvi radical en la manera de dur a la

ARXIU

del comunisme ha provocat la desaparició del marc ideològic que ha marcat la política del segle XX. Un dels dos grans blocs ideològics rivals ha estat derrotat, mentre que l'altre quedarà transformat a conseqüència de la seva victòria. Això no vol dir que el món d'avui dia estigui definitivament allunyat de les ideologies: de ben segur que apareixeran noves idees en nom de les quals els polítics cridaran la gent perquè els segueixin pel bon camí. Però el final del comunisme i de la particular confrontació que aquest provocava reforcen la necessitat d'un canvi en el funcionament de la democràcia i, alhora, eliminen un dels principals obstacles que s'interposaven en aquesta evolució.

En termes reals, aquest canvi representarà el pas d'una "democràcia representativa" a una "democràcia directa". La base de la democràcia moderna és la consideració que l'opinió de tota persona adulta sobre qüestions de caràcter públic té el mateix pes que la de qualsevol altra. Independentment de les diferències que separin dues persones —econòmiques, intel·lectuals, o en les seves preferències entre Schubert o Sting—, tots els homes i dones tenen el mateix dret a opinar com volen ser governats. Aquest concepte és una herència directa de la Reforma protestant, que defensava la igualtat dels homes davant Déu. Actualment, l'equivalent polític d'aquesta declaració religiosa és acceptada arreu del món, com a mínim en principi, excepte entre els leninistes que es resisteixen a morir i els musulmans més conservadors. (De fet, el cas dels musulmans podria ser la causa del proper gran enfrontament ideològic a nivell mundial.)

Malgrat tot, la democràcia es troba en una situació de punt mort fins i tot als països on és vigent. Les persones adultes exerceixen els seus

drets polítics periòdicament, mitjançant unes eleccions en les quals els votants designen els seus representants a l'assemblea corresponent. Però en els intervals de temps que hi ha entre unes eleccions i les següents —que poden arribar a ser de set anys—, les decisions les prenen únicament aquests representants. I això no és el que els antics habitants d'Atenes entenien per democràcia.

Només alguns països funcionen de manera un xic diferent. L'exemple més evident és el sistema de democràcia directa aplicat a Suïssa. En aquest país és possible aconseguir que qualsevol llei proposada pel govern sigui sotmesa a referèndum popular, amb l'única condició de reunir un nombre no massa elevat de signatures donant suport a la petició. I encara més: amb un major nombre de signatures es pot fer que un projecte de llei completament nou sigui sotmès a referèndum fins i tot si el Govern i el Parlament hi estan en contra.

Austràlia i alguns dels estats occidentals dels EUA també han fet referèndums de manera regular en els darrers anys. I també n'hi ha hagut en altres països europeus a més de Suïssa, com ara Itàlia, França, Dinamarca o Irlanda, on els polítics han consultat els seus ciutadans alguna vegada al llarg del darrer any. De tota manera, aquestes consultes s'han efectuat sempre sobre qüestions triades pels respectius governs i quan aquests ho han cregut convenient. Exceptuant aquestes rares ocasions, la democràcia és com un fruit que no acaba de madurar, i la darrera paraula la continuen tenint uns pocs escollits.

Les tres raons. Hi ha tres raons que fan pensar en un canvi d'aquesta situació. En primer lloc, cada dia és més clar que les democràcies representatives són poc adequades. Des de fa molt de temps, diferents veus assenyalen que celebrar eleccions de tant en tant, cada "x" anys, no només és una manera molt imprecisa d'expressar l'opinió dels votants (perquè hi ha poques eleccions comparades amb l'elevat nombre de qüestions que estan en joc, a més que els teòrics "representants" sovint no representen els seus ciutadans en la pràctica), sinó que també és un sistema molt distant (ja que els votants no tenen manera de controlar els seus representants en els períodes entre eleccions). Ara, el final de la batalla entre comunisme i pluralisme posarà encara més al descobert els defectes de la democràcia representativa.

La desaparició del component ideològic que abans imperava al món ha fet canviar el panorama polític global i pot tenir una conseqüència preocupant. Ara ja no es pot plantejar l'antiga pregunta bàsica subjacent a totes les eleccions: quin d'aquests dos sistemes incompatibles de política i d'economia preferiu, i com voleu que es reflecteixin les vostres preferències en les decisions que cal prendre en aquest moment?

ARXIU

Congressos i eleccions. No són suficients per fer una democràcia.

Comparativament, el camp de batalla de la política s'ha convertit en una bassa d'oli. Les discussions actuals es basen en diferències d'opinió relativament petites sobre directrius econòmiques, la quantitat i la repercussió de la despesa pública, etc. L'antiga guerra de principis i de grans idees s'ha acabat. La política d'avui dia és una política detallista i els detalls són generalment avorrits.

Això fa que sigui el terreny ideal per a aquesta espècie que tant abunda en el món polític modern i que habita en uns amagatalls anomenats *lobbies*. Els dos elements que han tingut una in-

fluència més dràstica en el món desenvolupat des del final de la II Guerra Mundial són l'augment desmesurat de riquesa i l'explosió de la tecnologia informativa, que han afectat en gran mesura tant l'àmbit de la política com tots els altres. Els *lobbies* i les persones que els integren, amb la seva voluntat d'influir els governs i els parlaments per afavorir els seus propis interessos, controlen avui en dia més diners que mai no havien controlat en el passat. A més, disposen de noves armes de persuasió, com poden ser els ordinadors, els faxes i similars.

En els nous paràmetres polítics, en què gairebé tot depèn de la decisió de petits detalls, el poder dels *lobbies* augmenta fins a límits insospitats. Massa vegades són font directa de corrupció. Però fins i tot en casos menys extrems, fan que els inconvenients de la democràcia representativa siguin més evidents. Els votants, que ja observaven abans que tenien molt poc control sobre els seus representants en els períodes entre eleccions, descobriran ara quanta influència són capaços d'exercir aquests propagandistes d'interessos ben definits sobre aquells mateixos representants. Sembla com si un intrús hagués aconseguit d'interferir en el procés democràtic, amb uns resultats que no són difícils d'endevinar. Així doncs, és probable que

“Els governs de França, Dinamarca i Irlanda van actuar correctament en permetre que els seus ciutadans decidissin en referèndum l'aprovació del Tractat de Maastricht.”

els votants s'adonin que la democràcia directa, en què tothom intervé en les decisions, és preferible a la democràcia representativa, perquè costa més estafar o subornar una majoria que una minoria.

Aquesta conclusió queda reforçada pel segon motiu que em fa pensar en un canvi en el funcionament de la democràcia. En comparació amb el segle XIX, quan el sistema democràtic començava a arrelar, han disminuït molt les diferències en riquesa o educació entre els votants i els seus representants electes. Durant el segle passat es deia que el paper dels ciutadans del carrer en el terreny polític s'havia de limitar a l'elecció periòdica d'uns representants, amb els quals compartia uns punts de vista generals, però amb els quals no podia competir en la feixuga tasca de prendre complicades decisions de govern (curiosament, la preparació d'aquests representants no es posava mai en dubte). Les afirmacions anteriors potser eren vàlides un segle enter, però de ben segur que avui en dia ho són molt menys.

Fa cent anys, només un dos per cent dels nord-americans amb edats compreses entre els 18 i els 24 anys anaven a la universitat, mentre que avui ho fa un de cada quatre. La proporció de ciutadans britànics que continuava estudiant després dels 15 anys es va multiplicar per set entre 1921 i 1991, mentre que a l'Alemanya Occidental es duplica la proporció dels britànics entre 1955 (quan el país encara s'estava recuperant de la guerra de Hitler) i l'actualitat. L'ampliació de l'educació ha estat acompanyada d'un augment igualment important de la riquesa. El 1893, la renda per càpita als EUA era de 4.000 dòlars (en xifres actuals), mentre que avui és de 24.000 dòlars. Un ciutadà britànic mitjà ha multiplicat per cinc els seus ingressos en termes reals des de principis de segle, i un alemany occidental els ha quadruplicat només en els darrers cinquanta anys. Com més diners es guanyen, més se n'estalvien, o sigui que avui dia més gent posseeix cases o propietats d'altra mena. A més de créixer quantitativament, actualment la riquesa queda distribuïda de manera més equitativa. “Tots som de classe mitjana ara”, diuen alguns. Encara no és ben bé cert, però de ben segur que caminem en aquesta direcció.

Per tant, les democràcies s'haurien d'aplicar a elles mateixes l'argument que tant els agradava d'utilitzar en contra dels comunistes. A mesura que els ciutadans tinguin més riquesa i millor educació —solien dir els demòcrates als comunistes amb to premonitori— no permetran que una colla de persones decideixin elles soles des del Politburó els dissenys de tota una nació. Ara cal aplicar la mateixa lògica al funcionament de la democràcia, malgrat les diferències òbvies que separen ambdós casos. A mesura que desapareguin les desigualtats socials, econòmiques i

culturals, cada cop costarà més convèncer la gent que la majoria només són aptes per a depositar un vot dins d'una urna cada tants anys, i que la minoria de persones que a conseqüència d'aquest acte es reuneixen al Parlament tenen la potestat de decidir els designis de tota una nació.

És evident que les persones estan cada vegada més ben preparades per a la democràcia directa i que la situació creada pel final de la guerra freda fa augmentar la necessitat d'una democràcia d'aquest estil. Però a més, encara queda una tercera raó que apunta cap a un canvi en aquest sentit: el declivi de les ideologies debilita la principal font d'oposició a la democràcia directa.

El declivi dels partits polítics. Aquesta oposició prové indubtablement dels partits polítics, que són fruit de la democràcia representativa i que tenen molt a perdre i res a guanyar amb un canvi de sistema. Els partits polítics són gairebé indispensables perquè es puguin fer unes eleccions i són també els elements bàsics dels parlaments que es constitueixen després de les votacions. La introducció de la democràcia directa faria disminuir immediatament la importància tant de les eleccions com dels parlaments, ja que la majoria de grans decisions es prendrien per referèndum, per mitjà d'una votació autènticament popular. Això no significa que els parlaments i els partits polítics haguessin de deixar d'existir. Fins i tot en l'avançada forma de democràcia directa de Suïssa, aquests coexisteixen juntament amb els referèndums. Però perdrien gran part del seu antic poder. Els "representants del poble" ho continuarien sent, però aquesta representativitat podria ser revisada gairebé diàriament. Precisament per això no els agrada la democràcia directa a la majoria de partits polítics.

El que passa és que ara tenen menys arguments per a resistir-s'hi, perquè el final de la guerra freda els ha manllevat part de l'autoritat que tenien en l'antiga era de confrontació ideològica. Abans, els partits polítics representaven una de les dues grans idees —o alguna variant d'aquestes— i s'oposaven a l'altra. Sovint també s'autoproclamaven defensors d'una classe social determinada, en una subdivisió de la humanitat en què tothom quedava enquadrat en un estrat o altre. Eren sobretot aquests elements els que donaven una identitat als partits polítics i els que els permetien demanar fidelitat i suport als seus votants.

Avui, la política de després de la guerra freda és un escenari poc propici per als partits tradicionals, que veuen trontollar els seus esquemes de tota la vida. Cada dia queden menys banderes o pancartes que puguin ser aixecades en nom d'una ideologia. A les zones més riques del món, és evident que les divisions de classe

RAFA GIL

“La democràcia directa es pot aplicar de manera responsable a temes complexos, fins i tot quan aquests afecten la butxaca dels votants.”

estan perdent el seu sentit. La nova manera de fer política és molt prosaica i la majoria de temes que cal decidir són assumptes pràctics, que no provoquen gaire excitació. Sota aquestes condicions, cada cop menys gent sentirà necessitat d'afiliar-se a un partit polític, i els que ho facin canviaran més fàcilment d'un partit a un altre. Això debilitarà els partits polítics i farà que tinguin més dificultats per oposar-se a innovacions radicals, com podria ser-ho el pas cap a una forma de democràcia directa.

Tampoc cal pensar en una homogeneïtzació total de la política. A les parts més afavorides del món, continuarà havent-hi diferències entre els qui creuen que el més important és fer que l'economia rutlli el millor possible (que tendiran a agrupar-se), i els qui preferiran concentrar els seus esforços a ajudar les persones menys beneficiades pel bon funcionament d'aquesta economia (que tendiran a agrupar-se en un altre bàndol). A les zones menys afavorides, el nacionalisme i la religió continuaran sent les forces motrius dels partits polítics. La supervivència de la barreja entre política i religió que es dona als països islàmics, per exemple, ens recordarà que les ideologies no han desaparegut per complet. I és que el fet que un monstre ideològic hagi mort fa poc a Moscou no vol dir que l'espècie s'hagi extingit arreu del món.

Però allà on el nacionalisme i la religió no siguin els elements dominants, hauria de ser possible organitzar la política segons un model més independent dels partits i amb una participació més directa dels ciutadans. En definitiva: un model que fos més democràtic.

Evidentment, la transició del model actual de democràcia a aquest model més desenvolupat cal fer-lo amb cura. El ciutadà del carrer s'ha de conscienciar que cal estar informat sobre temes molt diversos i ha d'acostumar-se a fer un ús responsable dels seus judicis. Ja se sap que els

processos d'aprenentatge són lents i per tant passaran anys abans això no sigui així. Però l'exemple de Suïssa, el país amb més llarga experiència de democràcia directa, fa pensar que la transició tampoc no presenta dificultats insuperables.

Les millors qüestions per iniciar els ciutadans en les votacions per referèndum són les que se situen a ambdós extrems del ventall de possibilitats. Per una banda, els temes generals sobre el desenvolupament que ha de seguir un país en el futur i els temes constitucionals són el tipus de qüestions òbvies que cal decidir per votació popular. Els governs de França, Dinamarca i Irlanda van actuar correctament en permetre que els seus ciutadans decidissin en referèndum l'aprovació del Tractat de Maastricht. Els altres països membres de la Comunitat Europea haurien d'haver-ne seguit l'exemple, ja que hi havia una majoria de votants que n'era obertament partidària. Als EUA, les reformes constitucionals es podrien aprovar o refusar en el futur mitjançant referèndums.

Per altra banda, les petites i específiques decisions que afecten els governs locals o municipals –“S'estima més ampliar l'escola del barri o millorar les carreteres?”– són igualment adients per ser sotmeses al vot directe. En ambdós casos, és gairebé segur que el votant comprendrà

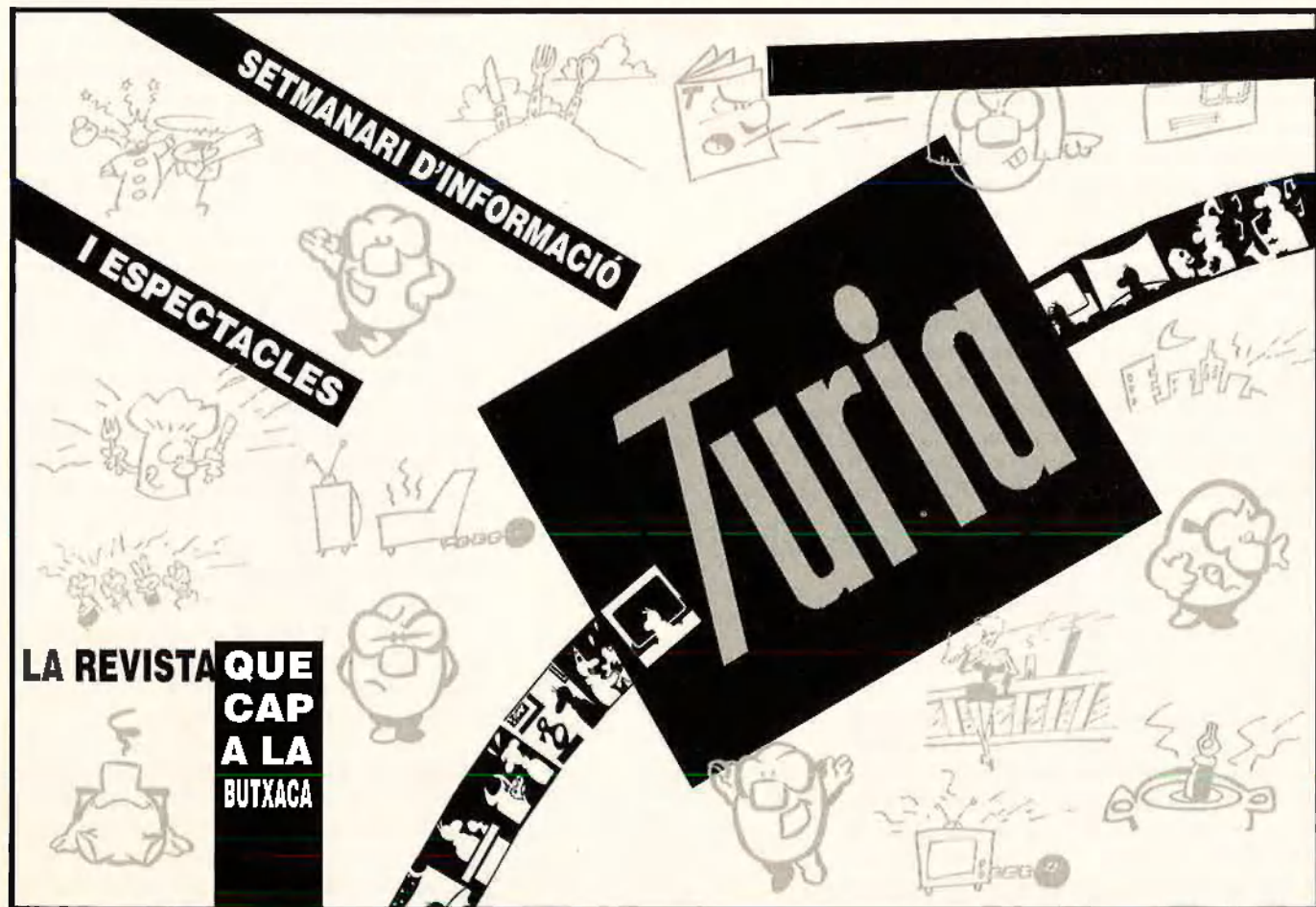

“La democràcia es troba en una situació de punt mort fins i tot als països on és vigent.”

el sentit de la pregunta que se li planteja i podrà respondre de manera competent.

Els temes més complicats són els que queden entremig. Els que s'oposen a la democràcia directa argumenten que els ciutadans del carrer no haurien de tenir poder de decisió sobre qüestions amb un elevat contingut emocional o que siguin massa complexes per a l'intel·lecte de les “persones normals”, especialment si la complexitat és de tipus financer. En aquests dos casos, diuen, els representants escollits pel poble són més competents a l'hora de prendre decisions. De fet, però, l'experiència suïssa més aviat contradiu aquest cinisme sobre les limitacions dels ciutadans.

En la dècada dels 60, Suïssa va patir una onada de xenofòbia com la que afecta actualment diversos països europeus. Van ser anys de passions fortes. Hi havia massa treballadors estrangers al país, que preniën la feina a honestos ciutadans suïssos. Tot i això, després de llargues batalles i diversos referèndums, el resultat va ser sorprenentment moderat. Es va posar un límit al nombre total d'immigrants que podien treballar a Suïssa, però aquest límit se situava molt poc per sota dels forasters que hi havia en aquells moments al país. I la mesura es va aplicar de manera encara més sorprenent, ja que permetia augmentar lleugerament aquest nom-

bre. Avui dia, un quart de segle més tard, gairebé el 27 per cent de la població treballadora i més de la sisena part de la població total de Suïssa és de fora.

Tot i que de forma menys decidida, Suïssa també ha aplicat la democràcia directa a l'àmbit dels impostos i la despesa pública. Teòricament, el sistema suís no preveu que es facin referèndums sobre qüestions financeres. Però a la pràctica s'ha pogut superar aquest obstacle per mitjà de les anomenades "iniciatives". A Suïssa, si hi ha 100.000 signatures que donin suport a una petició, es pot aconseguir que qualsevol proposta sigui sotmesa a votació popular.

Gràcies a aquest sistema, un grup de ciutadans va presentar el passat mes de juny una proposta que prohibia a les forces armades suïsses comprar nous avions militars durant el que resta de segle. La proposta tenia una atracció doble: per una banda s'estalviaven grans quantitats de diner públic, i per l'altra es reforçava el sentiment antimilitarista que caracteritza el final de la guerra freda. Malgrat tot, la proposta va ser rebutjada. També durant aquest any 1993, els suïssos van decidir pujar els impostos de la benzina per mitjà d'un referèndum. Aquests dos exemples són clarament il·lustratius. La democràcia directa es pot aplicar de manera responsable a temes complexos, fins i tot quan aquests afecten la butxaca dels votants.

Evidentment, les votacions populars són processos que sovint plantegen problemes. Els votants d'un referèndum es trobaran a vegades que les preguntes plantejades els semblen increïblement abstractes (però això també els passa a molts parlamentaris). En altres ocasions, els ciutadans s'adonaran que moltes qüestions de la política post-ideològica són força avorrides (però si no són prou interessants per convocar un referèndum, sempre es pot deixar que les discuteixin els parlamentaris). La televisió canalitzarà els missatges de propaganda d'uns *lobbies* cada cop més especialitzats i tecnificats (però els votants són menys vulnerables a la pressió dels *lobbies* que els parlamentaris, perquè és més difícil enganyar la població sencera que unes poques persones).

D'altra banda, la democràcia directa té dos grans avantatges. En primer lloc, evita qualsevol ambigüitat respecte a la típica pregunta de "què vol en realitat la gent?". Els referèndums són la resposta més clara que es pot donar a aquesta pregunta. Les decisions del Parlament són ambigües perquè ningú no pot estar segur, independentment del tema que es tracti, que la majoria parlamentària representi realment els desitjos de la majoria dels ciutadans. En canvi, quan són els ciutadans els qui decideixen directament, no hi ha dubte possible.

En segon lloc, la democràcia directa ajuda a educar el sentit de responsabilitat política

dels ciutadans. Quan una persona ha de decidir sobre un ampli ventall de qüestions —els suïssos van decidir sobre 66 temes a nivell federal durant la dècada dels 80, a més de centenars de temes a nivell cantonal i una xifra indeterminada (ningú no s'ha dedicat a comptar-los) de temes locals—, el més probable és que es prengui la política de manera seriosa.

I tenint en compte que els votants són la base de qualsevol forma de democràcia, sigui representativa o directa, tot el que faci aug-

RAFA GIL

“Cada cop costarà més convèncer la gent que la majoria només són aptes per depositar un vot dins d'una urna cada tants anys.”

mentar el seu nivell de responsabilitat política és molt desitjable.

Aquest pas endavant en la democràcia no es farà alhora arreu del món. Les noves democràcies de l'Àfrica o del sud d'Àsia, per exemple, encara no estan prou madures. La democràcia directa no només requereix uns votants amb una educació i uns nivells d'informació prou elevats, sinó que cal que participin suficientment de la riquesa general com per sentir-se responsables del futur del seu país. Evidentment, aquestes condicions no es donen actualment en grans parts d'Àfrica i d'Àsia. Tampoc les regions més orientals d'Àsia no estan encara preparades per fer aquest canvi, ja que es tracta de cultures basades en el concepte d'autoritat. I el respecte desmesurat a l'autoritat ofega el sentiment d'autosuficiència que tot individu ha de tenir en una democràcia directa.

Però en el cor de les democràcies modernes —és a dir, a Nord-amèrica i a Europa com a mínim fins a Budapest, Varsòvia i Tallinn—, aquest canvi ja hauria de ser possible. En tots aquests països, la forma menys dolenta de govern inventada per l'home hauria de poder avançar des del seu estadi actual a un estadi de plena aplicació dels principis democràtics.

Brian Beedham

Traducció: **Martí Estruch**